

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Šablona č. VII, sada č. 3	
Vzdělávací oblast	Dějepis
Vzdělávací obor	Dějepis
Tematický okruh	Dějiny 20.století
Téma	Lidská práva-dějiny 2.poloviny 20. století
Ročník	9.
Anotace	<p>Materiál slouží pro pochopení důležitosti lidských práv a jejich zanesení v legislativě jednotlivých demokratických zemí.</p> <p>Určeno pro práci ve dvojicích či skupinách.</p> <p>Pro tuto práci je nutná delší časová dotace (alespoň 2 vyučovací hodiny).</p>
Očekávaný výstup a klíčové kompetence	<p>Žák poznává základní body, které tvoří lidská práva a svobody.</p> <p>Žák komunikuje a spolupracuje s ostatními spolužáky.</p> <p>Žáci se společně či samostatně podílejí na řešení zadaného úkolu.</p>
Klíčová slova	Lidská práva
Druh učebního materiálu	Pracovní list
Autor/vytvořeno	Zuzana Angelová/listopad 2011

Metodický list

Tištěný materiál

- Vytisknutý materiál, tedy výňatek z *Listiny lidských práv a svobod* (dále jen LPS) rozdá učitel žákům.
- Rozdá jim také výňatek znění *Charty 77*
- Žáci porovnají tyto dvě listiny a naleznou mezi nimi shodné body.
- Žáci se budou snažit diskutovat o tom, zda jsou tato práva dodržována v konceptu celé ČR a dále jen v jejich blízkém okolí.
- Žáci napíší svou LPS, kterou si zpracují a vyvěsí, pokud budou chtít, ve své třídě. Jejich LPS může mít jiný název a můžou- a nemusí- se v ní objevit body z *Charty 77* a skutečné LPS.

Přečti si oba texty a najdi shodné body.

CHARTA 77

Prohlášení CHARTY 77 ze dne 1. 1. 1977

Dne 13. 10. 1976 byl ve sbírce zákonů ČSSR (č. 120) zveřejněn "Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech", které byly jménem naší republiky podepsány v roce 1968, stvrzeny v Helsinkách roku 1975 a vstoupily u nás v platnost dnem 23. 3. 1976. Od té doby mají naši občané právo a náš stát povinnost se jimi řídit.

Svobody a práva, jež tyto pakty zaručují, jsou důležitými civilizačními hodnotami, k nimž v dějinách směřovalo úsilí mnoha pokrokových lidí, a jejichž uzákonění může významně pomoci humánnímu vývoji naší společnosti. Vítáme proto, že ČSSR k těmto paktům přistoupilo. Jejich zveřejnění nám ale s novou naléhavostí připomíná kolik základních občanských práv platí v c. naší zemi zatím - bohužel - jenom na papíře.

Zcela iluzorní je například právo na svobodu projevu, zaručované článkem 19 prvního paktu.

Desítkám tisíc našich občanů je znemožněno pracovat v jejich oboru jenom proto, že zastávají názory odlišné od názorů oficiálních. Jsou přitom často objektem nejrozmanitější diskriminace a šikanování ze strany úřadů i společenských organizací; zbaveni jakékoliv možnosti bránit se, stávají se prakticky obětí apartheidu.

Statisícům dalších občanů je odpírána "svoboda od strachu (preambule prvního paktu), protože jsou nuceni žít trvalém nebezpečí, že projeví-li své názory, ztratí pracovní a jiné možnosti.

V rozporu s článkem třináct druhého paktu, zajišťujícím právo na vzdělání, je nesčetným mladým lidem bráněno ve studiu jen pro jejich názory nebo dokonce pro názory jejich rodičů. Bezpočet občanů musí žít ve strachu, že kdyby se projevíli v souladu se svým přesvědčením, mohli by být sami nebo jejich děti zbaveni práva na vzdělání.

Uplatnění práva "vyhledávat, přijímat, rozšiřovat informace všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem či prostřednictvím umění" (bod dvě, článek 19 prvního paktu) je stíháno nejen mimosoudně, ale i soudně, často pod rouškou kriminálního obvinění (jak o tom svědčí mimo jiné právě probíhající procesy s mladými hudebníky).

Svoboda veřejného projevu je potlačována centrálním řízením všech sdělovacích prostředků i publikačních a kulturních zařízení. Žádný politický, filosofický či vědecký názor nebo umělecký projev, jen trochu se vymykající úzkému rámci oficiální ideologie či estetiky nemůže být zveřejněn; je znemožněna veřejná kritika kritizovaných společenských jevů, je vyloučena možnost veřejné obrany proti nepravdivým a urážlivým nařčením oficiální propagandy (zákonná ochrana proti "útokům na čest a pověst", jednoznačně zaručovaná článkem 17 prvního paktu, v praxi neexistuje), lživá obvinění nelze vyvrátit a marný je každý pokus dosáhnout nápravy nebo opravy soudní cestou; v oblasti duchovní a kulturní tvorby je vyloučena otevřená diskuse. Mnoho vědeckých a kulturních pracovníků i jiných občanů je diskriminováno jen proto, že před lety legálně zveřejňovali či otevřeně vyslovovali názory, které současná politická moc odsuzuje.

Svoboda náboženského vyznání, důrazně zajišťovaná článkem 18 prvního paktu, je systematicky omezována mocenskou svévolí; oklešťováním činnosti duchovních, nad nimiž trvale visí hrozba odeřpení nebo ztráty státního souhlasu s výkonem jejich funkce; existenčním i jiným postihem osob, které své náboženské vyznání slovem či skutkem projevují; potlačováním výuky náboženství apod.

Autorem materiálu je Zuzana Angelová,
Waldorfská škola Příbram, Hornická 327, Příbram, okres Příbram
Inovace školy – Příbram, EUpenizeskolam.cz

Nástrojem omezení a často i úplného potlačení řady občanských práv je systém faktického podřízení všech institucí ve státě politickým direktivám aparátu vládnoucí strany a rozhodnutím mocensky vlivných jednotlivců. Ústava ČSSR a ostatní zákony a správní normy neupravují ani obsah, ani formu, ani tvorbu a aplikaci takových rozhodnutí: jsou převážně zákulisní, často jen ústní, občanům vesměs neznámá a jimi nekontrolovatelná; jejich původci nezodpovídají nikomu než sami sobě a své vlastní hierarchii, přitom však rozhodujícím způsobem ovlivňují činnost zákonodárných i výkonných orgánů státní správy, justice, odborových, zájmových i všech společenských organizací, jiných politických stran, podniků, závodů, úřadů, zařízení, přičemž jejich příkazy mají přednost i před zákonem.

Dostanou-li se organizace nebo občané při výkladu svých práv a povinností do rozporu s direktivou, nemohou se obrátit k nestranné instanci, protože žádná neexistuje. Tím vším jsou vážně omezena práva vyplývající z článků 22 a 21 prvního paktu (práva sdružovat se a zákaz jakéhokoliv omezení jeho výkonu) i článku 25 (rovnost práva podílet se na vedení věci veřejných) a článku 26 (vyloučení diskriminace před zákonem).

Tento stav také brání dělníkům a ostatním pracujícím zakládat bez jakéhokoliv omezení odborové a jiné organizace k ochraně svých hospodářských a sociálních zájmů a svobodně využívat práva na stávkou (bod 1 článku 8 druhého paktu).

Další občanská práva, včetně výslovného zákazu "svévolného zasahování do soukromého života, do rodiny, domova nebo korespondence" (článek 17 prvního paktu), jsou povážlivě narušována také tím, že ministerstvo vnitra nejrozumnějšími způsoby kontroluje život občanů, například odposlechem telefonů a bytů, kontrolou pošty, osobním sledováním, domovními prohlídkami, budováním sítě informátorů z řad obyvatelstva (získávaných často nepřipustnými hrozbami nebo naopak sliby). Často přitom zasahuje do rozhodování zaměstnavatelů, inspiruje diskriminační akce úřadů a organizací. Ovlivňuje justiční orgány a řídí propagandistické kampaně sdělovacích prostředků. Tato činnost není regulována zákony, je tajná a občan se proti ní nemůže nijak bránit.

V případě politicky motivovaného trestního stíhání porušují vyšetřovatelé a justiční orgány práva obviněných a jejich obhajoby, zaručované článkem 1 prvního paktu i čs. zákony. Ve věznicích se s takto odsouzenými lidmi zachází způsobem který porušuje lidskou důstojnost vězňů, ohrožuje jejich zdraví a snaží se je morálně zlomit.

Obecně je porušován i bod 2 článku 12 prvního paktu, zaručující právo občanů svobodně opustit svou zemi, pod záminkou "ochrany národní bezpečnosti" (bod 3) je toto právo vázáno na různé nepřipustné podmínky. Svévolně se postupuje i při udělování vstupních víz cizím státním příslušníkům, z nichž mnozí nemohou navštívit ČSSR například jen proto, že se pracovně či přátelsky stýkali s osobami u nás diskriminovanými.

Někteří občané - ať soukromě, na pracovišti či veřejně (což je prakticky možné jen v zahraničních sdělovacích prostředcích) - na soustavné porušování lidských práv a demokratických svobod upozorňují a dožadují se v konkrétních případech náprav, jejich hlasy však zůstávají většinou bez odezvy a nebo se stávají předmětem vyšetřování.

Odpovědnost za dodržování občanských práv v zemi padá samozřejmě především na politickou státní moc. Ale nejen na ni. Každý nese svůj díl odpovědnosti za obecné poměry, a tedy i za dodržování uzákoněných paktů, které k tomu ostatně zavazují nejen vládu ale i všechny občany. Pocit této spoluodpovědnosti, víra ve smysl občanské angažovanosti a vůle k ní, i společná potřeba, hledat její nový a účinnější výraz přivedl nás k myšlence vytvořit CHARTU 77, jejíž vznik dnes veřejně oznamujeme.

CHARTA 77 je volné, neformální otevřené společenství lidí různých přesvědčení, různé víry a různých profesí, které spojuje vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a

lidských práv v naší zemi i ve světě. Těch práv, která člověku přiznávají oba uzákoněné mezinárodní pakty, závěrečný pakt Helsinské konference, četné mezinárodní dokumenty proti válkám, násilí a sociálnímu a duchovnímu útisku, a které souhrnně vyjadřuje Všeobecná deklarace lidských práv OSN.

CHARTA 77 vyrůstá ze zázemí solidarity a přátelství lidí, kteří sdílejí starost o osud ideálů, s nimiž spojují svůj život a práci.

CHARTA 77 není organizací, nemá stanovy, stálé orgány a organizačně podmíněné členství. Patří k ní každý, kdo souhlasí s její myšlenkou, účastní se její práce a podporuje ji. CHARTA 77 není základnou k opoziční politické činnosti. Chce sloužit k obecnému zájmu jako mnohé podobné iniciativy v různých zemích na Západě a Východě.

Nechceme tedy vytyčovat vlastní program politických či společenských reforem či změn, ale vést v oblasti svého působení konstruktivní dialog s politickou a státní mocí, zejména tím, že budeme upozorňovat na různé konkrétní případy porušování lidských práv, připravovat jejich dokumentaci, navrhnout řešení, předkládat různé obecnější návrhy směřující k prohlubování těchto práv a jejich záruk, působit jako prostředník v případných i konkrétních konfliktních situacích, které může bezpráví vyvolat, apod. . . .

Svým symbolickým jménem zdůrazňuje CHARTA 77, že vzniká na prahu roku, který byl vyhlášen rokem práv politických vězňů a v němž má Bělehradská konference zkoumat plnění závazků z Helsink. Jako signatáři tohoto prohlášení pověřujeme prof. dr. Jana Patočku, dr. h. c. Václava Havla a prof. dr. Jiřího Hájka úlohou mluvčích CHARTY 77. Tito mluvčí ji plnomocně zastupují jak před státními a jinými organizacemi, tak i před naší a světovou veřejností a svými podpisy zaručují autenticitu jejích dokumentů. V nás i v dalších občanech, kteří se připojí, budou mít své spolupracovníky, kteří se s nimi zúčastní potřebných jednání, ujmou se dílčích úkolů a budou s nimi sdílet veškerou zodpovědnost.

Věříme, že CHARTA 77 přispěje k tomu, aby v Československu všichni občané pracovali a žili jako svobodní lidé.

V Praze dne 1. 1. 1977

LISTINA LIDSKÝCH PRÁV A SVOBOD-výňatek

Oddíl první: Základní lidská práva a svobody

Článek 6 upravuje právo na život a zdraví, které je absolutním právem. Formulace článku patřila k nejspornějším otázkám přípravy Listiny, neboť k samotnému ustanovení v Listině jsou navázána další ustanovení, která čl. 6 činí kontroverzním. Problematická je zejména pasáž konstatující, že lidský život je hoděn ochrany již před narozením. Během diskuse byl odmítnut návrh, aby byl plod chráněn od početí, a tak je konečné znění čl. 6 spíše kompromisem mezi přívrženci práva ženy přerušit těhotenství a zastánci rigidní právní ochrany plodu. Z ustanovení, které poskytuje výkladové pravidlo k přístupu k ochraně těhotné ženy a plodu, však není možné dovozovat zákaz umělého přerušit těhotenství. Článek 6 pak také stanovuje, že nikdo nesmí být zbaven života. Toto ustanovení však nezahrnuje případy umělého přerušit těhotenství, sebevraždy, případů, kdy se jednání osob nepovažuje za trestné - nutná obrana, krajní nouze. Také stanovuje na ústavní rovině nepřijatelnost a nepřijatelnost trestu smrti. Trest smrti byl v Československu zrušen k 1. červenci 1990, podle právní úpravy od roku 1961 připadal absolutní trest v úvahu u 33 trestných činů, ovšem prakticky výlučně byl udělován v případech vícenásobných či mimořádně brutálních vražd.

Článek 7 Listiny upravuje obecný princip ochrany lidské integrity. Nedotknutelnost směřuje proti zásahům ze strany veřejné moci i soukromých subjektů. Garantem nedotknutelnosti je stát. Čl. 7 odst. 2 pak obsahuje zvláštní případ nedotknutelnosti osoby; podle ustanovení nesmí být nikdo mučen ani podroben krutému, nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu. Tento zvláštní případ vylučuje za všech okolností výjimky či odchýlení.

V **článku 8** odst. 1 Listiny je ústavně zaručeno základního právo na osobní svobodu. Zásada řádného zákonného procesu uvedená v čl. 8 odst. 2 Listiny spočívá v tom, že nikdo nemůže být stíhán jinak než ze zákonných důvodů a způsobem, který zákon stanoví. Procesní podmínky řízení vyjádřené příslušnou právní úpravou respektující ústavní úroveň jsou nepřekročitelnou hranicí vyjadřující snahu demokratické společnosti vykonávat řízení objektivně, spravedlivě a za stejných podmínek. Třetí odstavce článku výslovně uvádí časový limit zadržení a ústavněprávně vymezuje rámec pro navazující zákonnou úpravu – trestní řád a zákon o Policii České republiky. Odstavec 4 upravuje podmínky, které musejí být splněny v případě zatčení. Čl. 8 odst. 5 Listiny stanovuje hranice pro vzetí do vazby a je proveden trestním řádem (§ 67). Článek 8 Listiny zaručující osobní svobodu v odst. 6 závazně určuje, že pouze zákon stanoví, ve kterých případech může být osoba převzata nebo držena v ústavní zdravotnické péči bez svého souhlasu. Takové opatření musí být do 24 hodin oznámeno soudu, který o tomto umístění rozhodne do 7 dnů.

Článek 9 zakotvuje zásadu, že nikdo nesmí být podroben nuceným pracím nebo službám. Podmínky, kdy lze zásadu omezit, jsou uvedeny v odstavci 2.

Na základě **článku 10** Listiny má každý právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno. Čl. 10 odst. 2 Listiny garantuje ochranu každého před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života. Postup, který je zákonem dovolen, nelze za neoprávněný zásah považovat. Podle třetího odstavce má každý právo na ochranu před neoprávněným shromažďováním, zveřejňováním nebo jiným zneužíváním údajů o své osobě. Článek 10 představuje obsahové omezení čl. 17 odst. 2 Listiny, který ústavně zaručuje právo vyjadřovat své názory.

Ustanovení **článku 11** odst. 1 Listiny zaručuje každému právo vlastnit majetek a přiznává vlastnickému právu všech vlastníků stejný zákonný obsah a ochranu. Listina však nestanoví, že by

vlastnické právo bylo absolutně neomezené. K omezení může dojít z důvodů ochrany práv druhých a ochrany obecných zájmů, zejména lidského zdraví, přírody a životního prostředí, při tom však nesmí být vlastnické právo takto omezeno ve větší než přiměřené míře. Článek 11 zaručuje možnost dědění, což není příliš obvyklé. Tato konstrukce je však odpovědí na období komunistického politického monopolu, za něhož bylo navrhováno, aby bylo dědění jako nemravný způsob nabytí majetku bez vlastního přičinění omezeno či nepřípuštěno. Třetí odstavce označuje vlastnictví nejen za právo, ale také za povinnost a odpovědnost. Stát může vlastnické právo omezit nebo vůbec odejmout ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za úplaty] Pátý odstavce tvoří materiální základ fungování státu a veřejné moci, když určuje základní zásadu, že daně a poplatky lze ukládat jen na základě zákona. Svrchovanost zákonodárce při ukládání daní není neomezená.

Domovní svoboda jako ústavně zaručené právo plynoucí z **článku 12** Listiny svou povahou a významem spadá mezi základní lidská práva a svobody, neboť spolu se svobodou osobní a dalšími ústavně zaručenými základními právy dotváří osobnostní sféru jedince, jehož individuální integritu, jako zcela nezbytnou podmínku důstojné existence jedince a rozvoje lidského života vůbec, je nutno respektovat a důsledně chránit. Jestliže ústavní pořádek České republiky připouští průlom této ochrany, děje se tak jen a pouze v zájmu ochrany demokratické společnosti jako takové, případně v zájmu ústavně zaručených základních práv a svobod jiných.

Článek 13 chrání listovní tajemství, tajemství jiných písemností a záznamů, tajemství zpráv podávaných prostřednictvím telefonu, telegrafu či jiným obdobným zařízením.

Podle **článku 14** odst. 1 Listiny je svoboda pohybu a pobytu zaručena. Svobodou pohybu se rozumí oprávnění každého pohybovat se po území České republiky vymezeném jejími státními hranicemi a navštěvovat jednotlivá místa s výjimkou těch, pro která zákon ve smyslu ustanovení čl. 14 odst. 3 Listiny stanoví omezení. Svobodou pobytu se nepochybně rozumí (s výjimkou odstavce 3) oprávnění svobodně pobývat a usazovat se na kterémkoli místě v České republice. Ustanovení čl. 14 odst. 4 Listiny, které zakládá právo každého občana na svobodný vstup na území republiky a určuje, že občan nemůže být nucen k opuštění své vlasti, zcela jistě znemožňuje vyloučit českého občana ze společenství občanů České republiky jako demokratického státu, k němuž ho váže pouto státního občanství.

Článek 15 odst. 1 Listiny každému zaručuje svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání včetně práva každého změnit své náboženství nebo víru, popřípadě být bez náboženského vyznání. Tato práva mají absolutní charakter v tom smyslu, že nikdo nemůže být podroben takovému opatření, jehož cílem je změna procesu a způsobu myšlení, nikoho nelze nutit, aby změnil svoje myšlení, náboženské vyznání nebo víru. Při jejich ochraně se jedná o respektování vnitřního rozměru těchto práv, který vylučuje jakýkoliv nátlak nebo ovlivňování myšlení, svědomí a náboženského vyznání. Tato práva v důsledku jejich absolutního charakteru není proto možné omezovat zákonem. Odstavec dva zakotvuje svobodu vědeckého bádání a umělecké tvorby, což je zvláštní forma svobody projevu. Odstavec třetí stanovuje, že nikdo nemůže být nucen vykonávat vojenskou službu, pokud je to v rozporu s jeho svědomím nebo vyznáním. Do roku 2004, odkdy již není branná povinnost realizována zejména prostřednictvím prezenční vojenské služby, bylo možné odmítnout výkon základní vojenské služby písemným odůvodněným prohlášením. Toto prohlášení nebylo nikým nijak přezkoumáváno co do správnosti a odůvodněnosti obsahu.

Principy čl. 15 jsou dále rozvedeny v **článku 16** Listiny. Na rozdíl od svobody svědomí a náboženského vyznání, u níž Listina výslovně nestanoví žádné podmínky pro její omezení, lze svobodu výkonu náboženství nebo víry omezit zákonem z uvedených důvodů. Podle čl. 16 Listiny má každý právo svobodně projevovat své náboženství nebo víru sám nebo společně s jinými, soukromě nebo veřejně, bohoslužbou, vyučováním, náboženskými úkony nebo zachováváním obřadu. Článek 16 odst. 2 upravuje autonomii církví a náboženských společností.

Použité zdroje:

<http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html>

<http://klempera.tripod.com/charta77.htm>